

STÁTNÍ ÚŘAD STATISTICKÝ (1919–1939)

Tři měsíce po vzniku samostatného Československa – přesně 28. ledna 1919 – přijalo Revoluční národní shromáždění zákon č. 49, o organizaci statistické služby.

Byl tak založen Státní úřad statistický (SÚS) jako nový orgán pověřený celostátními statistickými šetřeními. Na principech, které vychází z tohoto zákona, je organizována i současná státní statistická služba.

I když SÚS nevznikal úplně na zelené louce a navazoval na činnost Zemského statistického úřadu království Českého, který fungoval za Rakouska-Uherska, nebyl vývoj SÚS v prvních letech jeho existence jednoduchý. Bylo třeba vybudovat novou organizační strukturu, získat odborné pracovníky, vhodné prostory a technické vybavení a v neposlední řadě zahájit aktivní statistickou činnost. Už v roce svého

vzniku SÚS zpracoval statistický materiál o válečných škodách pro československou mírovou delegaci a zahájil statistiku zahraničního obchodu. Organizace SÚS byla dokončena v roce 1921. Prvním předsedou SÚS se stal dosavadní náměstek předsedy Zemského statistického úřadu Dobroslav Krejčí. Ten však již v roce 1919 rezignoval, a na jeho místo byl v roce 1920 jmenován František Weyr, který vedl úřad do roku 1929, kdy tuto funkci převzal Jan Auerhan.

Jednotlivé tematické statistiky se v SÚS rozvíjely jako nezávislé celky. Bylo zcela pochopitelné, že v práci úřadu měly převahu oblasti, ve kterých bylo možné využít předchozích zkušeností. Dominantní bylo postavení demografické statistiky včetně sčítání lidu. Mezi hospodářskými statistikami byla vzorově propracovaná statistika zahraničního

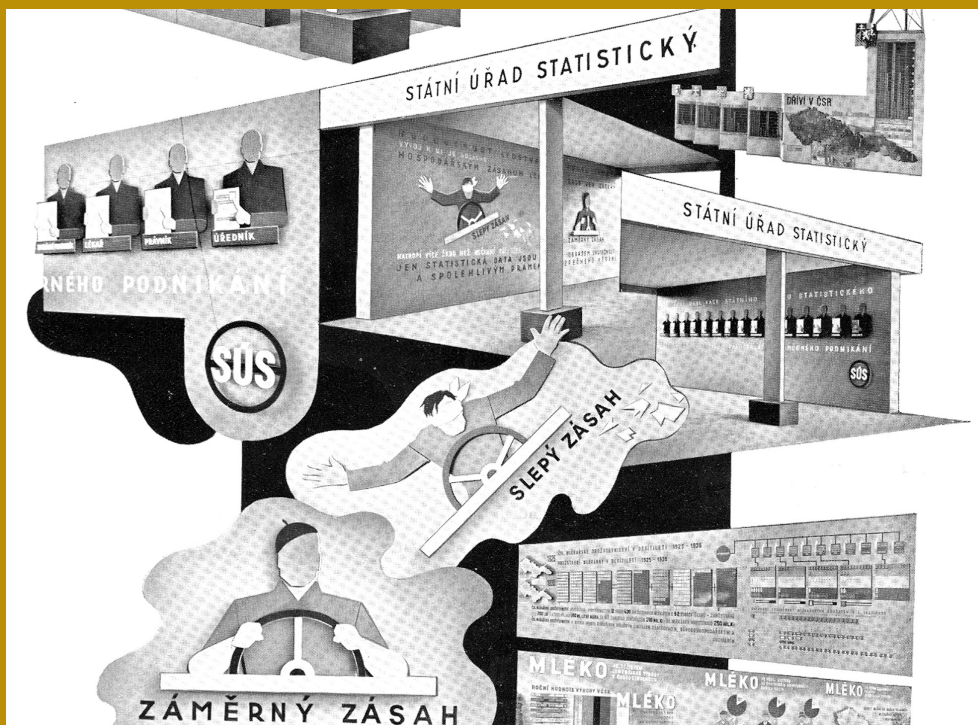
obchodu a cenová statistika. Tradice předchozích zjišťování se projevila i ve statistice veřejných financí a zemědělské statistice. Soustava statistických zjišťování se rychle doplňovala, avšak statistika vnitřního obchodu a statistika průmyslu se začala rozvíjet později.

Publikační systém SÚS vycházel ze zásady široké publicity zjištěných údajů. Základní publikací byla Statistická příručka republiky Československé. První vyšla již v roce 1920, další pak v letech 1925, 1928 a 1932.

Na statistické příručky navázaly od roku 1934 pravidelné Statistické ročenky republiky Československé (poslední obsahovala data za rok 1937). V edici Československá statistika vycházely souborné výsledky soupisů a ročních výsledků zjišťování. Zprávy Státního úřadu statistického, které informovaly průběžně o zjištěných údajích, nebyly zpočátku te-

maticky vymezeny, později se rozdělily do 12 tematických řad.

Již v roce 1919 byla zákonem č. 49/1919 Sb., o organizaci statistické služby, ustanovena Statistická rada státní jakožto orgán poradní a usnášející. Státní úřad statistický byl podle téhož zákona orgánem výkonným. Tak se navázalo na tradici před vznikem republiky, kdy se existence dvou orgánů, poradního a výkonného, v historii statistiky osvědčila. Z hlediska kompetencí byly tehdy jak statistická rada, tak i statistický úřad podřízeny bezprostředně ministerskému předsedovi. Předseda statistického úřadu měl být zároveň i předsedou statistické rady. Přestože měla statistická rada pouze poradní funkci, byla její usnesení pro statistický úřad závazná.

VYMEZENÍ FUNKCE STÁTNI STATISTIKY

V publikaci Československá statistika v prvním desetiletí republiky z roku 1928 byla funkce státní statistiky charakterizována takto: „Účelem statistické služby je podávat obraz o stavu a vývoji poměrů v celém státě, jejichž konečným cílem jest dosažení hospodářského blahobytu, mravnosti, zdatnosti a zdraví všeho obyvatelstva. Tyto snahy nemohou však býti řízeny náhodou nebo

tradicionalismem a pouhým instinktem, nýbrž uvědoměle podle plánu přesně a soustavně, tedy vědecky. To však předpokládá právě znalost všech skutečností a poměrů ve státě. Zjistit tato fakta soustavně, vystihnout, co je na nich typického, jaké vztahy a vzájemné souvislosti přítomné vykazují, jakými zákonitostmi se řídí jejich vývoj, to je právě úkolem statistické služby.“

PRVNÍ UČEBNICE STATISTIKY V ČEŠTINĚ

Na počátku 20. století neexistovala žádná učebnice statistických metod v češtině. Od roku 1920 vydával Státní úřad statistický Československý statistický věstník, v němž mj. zveřejňoval rozsáhlé stati matematiky od Václava Lásky a Josefa Mráze. Roku 1926 vyšla nákladem statistického úřadu slavná učebnice G. U. Yuleho Úvod do teorie statistiky v českém překladu. Tyto

práce významně přispěly i k vytvoření české statistické terminologie. Autorem první česky psané učebnice statistiky Základy teorie statistické metody, které vyšla v roce 1929 v nakladatelství SÚS, byl Stanislav Kohn.

ÚSTŘEDNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD (1939–1945)

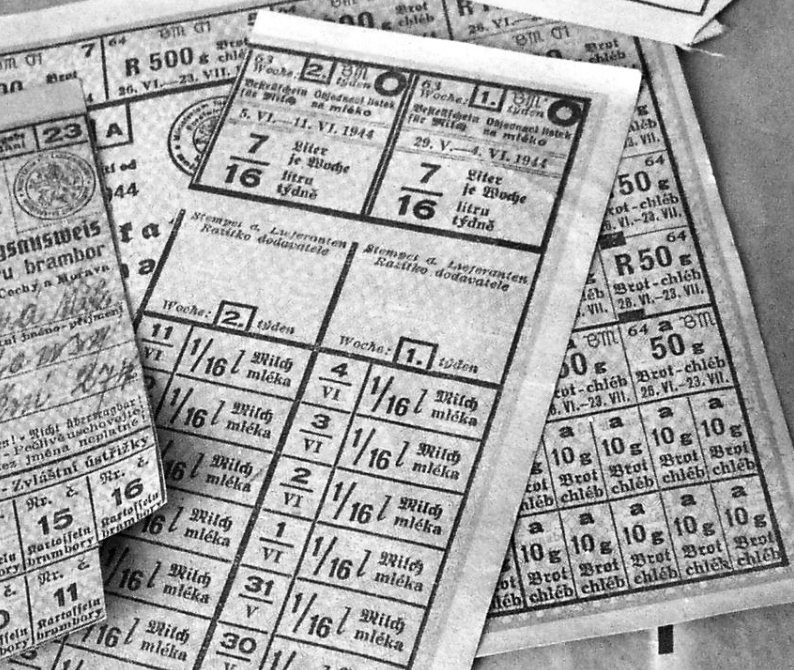
V době Protektorátu Čechy a Morava pokračoval Státní úřad statistický v činnosti pod jiným názvem.

Ze Státního úřadu statistického se stal Ústřední statistický úřad Statistisches Zentralamt, a to na základě závazného pokynu Úřadu říšského protektora o názvech úřadů a institucí Protektorátu, podle něhož nesmělo být v názvech institucí použito mimo jiné slov „státní“ či „český“. Rok 1939 znamenal také značný pohyb v osazenstvu statistického úřadu. Řada pracovníků úřadu byla per-

zekvována. Předseda SÚS Jan Auerhan byl již koncem března 1939 donucen odejít do trvalé výslužby. Dne 6. června 1942 byl zatčen gestapem a o tři dny později zastřelen. I další zaměstnanci úřadu byli popraveni, jiní zemřeli v nacistických věznicích a koncentračních táborech. Ve funkci viceprezidenta vedl úřad Antonín Boháč. I ten byl ale v roce 1941 donucen odejít do výslužby. Odchod českých statistických odborníků znamenal současně nástup německých státních příslušníků do vedení úřadu.

V období 2. světové války se činnost statistiky v Čechách a na Moravě omezila a odpovídala válečným podmínkám i postavení našeho území. Se zavedením řízeného (válečného) hospodářství byl důraz ve statistických zjišťováních kladen na vyšší operativnost, opakovaná zjišťování v kratších intervalech a úplnost. Nová zjišťování se zaměřovala na otázky důležitosti pro válečné hospodářství, statistiku výživy, vydávání potravin a přidělové hospodářství, zdroje pracovních sil a jejich využívání, lepší zhodnocení a využití su-

rovin, nové zdroje, zvýšení kapacit i jejich využívání v průmyslových a řemeslných závodech aj. Vznikly hospodářské a tržové svazy a mnohé další orgány, které pro řízení činnosti podniků potřebovaly množství statistických údajů. Ne vždy jim je mohl statistický úřad poskytnout, a tak byly podniky zaplavovány množstvím různých statistických dotazníků. Ochota poskytovat požadovaná data upadala, a to i vůči samotnému statistickému úřadu.

UTAJOVANÁ DATA

Publicita statistických údajů v období Protektorátu byla značně omezená. V letech 1941–1944 sice vyšly čtyři ročníky Statistické ročenky protektorátu Čechy a Morava, ale již od druhého ročníku bylo na titulním listě trojí upozornění „Tajné! Pouze pro služební potřebu! Uveřejňování a předávání zakázáno!“ a na rubu titulního listu bylo ještě doplněno: „Tato kniha musí být uchována jako tajná věc!“

STATISTICKÁ HLÁŠENÍ

Některá statistická hlášení, která nebyla považována za důležitá pro válečné hospodářství, byla omezována nebo i rušena. Jiná byla ukončena, neboť příslušný předmět statistického zjišťování byl z rozhodnutí německých orgánů zrušen. Např. v důsledku uzavření českých vysokých škol přestala mít opodstatnění příslušná statistika o této formě vzdělávání.

V LONDÝNSKÉM EXILU

Ministerstvo zahraničních věcí exilové vlády v Londýně vydalo v roce 1942 Statistickou příručku Československé republiky, v níž byly publikovány údaje o předmnichovské republice.

SČÍTÁNÍ LIDU

Sčítání lidu, které bylo původně plánováno na rok 1940, se neuskutečnilo. Některé potřebné demografické přehledy tak byly zpracovávány jen na základě údajů o vydaných potravinových lístcích.

STATISTIKA V LETECH 1945–1989

Bezprostředně po skončení 2. světové války byl znovu zřízen Státní úřad statistický s celostátní působností.

Jeho cílem bylo obnovit vysokou předválečnou úroveň československé statistiky. Organizace statistické služby v českých zemích a na Slovensku nebyla jednotná. Zpočátku existovala za celý stát pouze statistika zahraničního obchodu. Metodika a i získávání dat pro ostatní statistiky byly v obou částech republiky odlišné, údajů na celostátní úrovni bylo málo a jejich spolehlivost nebyla velká. Poválečné období bylo pro statistiku dobou intenzivní činnosti.

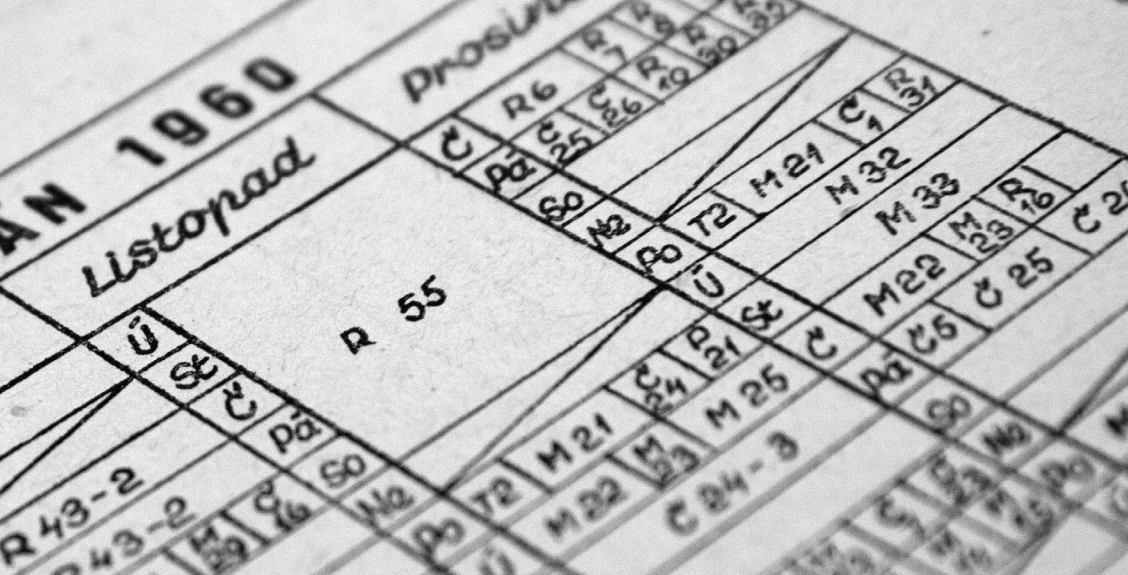
Vedlo jak k obnově předválečných, tak i vytvoření nových okruhů pravidelných statistických zjišťování.

V této době byly provedeny i rozsáhlé akce, k nimž v českých zemích patřil soupis domů a bytů k 31. lednu 1946 a soupis obyvatelstva k 22. květnu 1947. Na Slovensku proběhl soupis obyvatelstva již ke 4. říjnu 1946. Byly získány informace za celé území státu nejen o počtu obyvatel a jejich složení podle věku, rodinného stavu, ale i údaje o sociálním a ekonomickém složení obyvatel, o počtech obcí a jejich velikostní struktuře. Významná a jedinečná jsou data o dosídlování českého pohraničí a naopak vysídlo-

vání vnitrozemských okresů a dále údaje o místě pobytu (včetně zahraničního) k 1. květnu 1945.

Již v září roku 1945 provedl statistický úřad soupis válečných škod. Výsledky tohoto soupisu vyšly tiskem ve Statistické ročenice ČSR 1948. Metodické materiály a rozborové a přehledové soubory z různých tematických oblastí vycházely ve Statistickém zpravodaji a v edici Československá statistika. Zaměření československé statistiky po roce 1948 bylo ve srovnání s cíli, které ČSÚ sleduje dnes, zcela odlišné. Statistiku ovlivnilo prostředí centrálně plánované ekonomiky i společenské a především politické klima tehdejší

doby. Publikáční systém státní statistiky byl na počátku 50. let prakticky zrušen, veřejnost dostávala informace především o úrovni plnění plánu a mnohé údaje v absolutních hodnotách byly utajovány. Novou formou statistického zjišťování se na přelomu 40. a 50. let stalo tzv. výkaznictví. Údaje byly u podniků a organizací (zpravodajských jednotek) čerpány z běžné evidence. Tím se zjistil jen stav „podle knih“. Směrování k centralizovanému modelu řízení národního hospodářství si paradoxně vyžádalo přechod na úplně decentralizovaný systém předkládání a zpracování statistických dat.

V roce 1952 byla zavedena tzv. postupná sumarizace. Nižší jednotky vyplnily výkazy, poslaly je svým nadřazeným orgánům, které z došlých výkazů vytvořily jeden sumární výkaz. Ten pak poslaly zase své organizačně nadřazené jednotce, která opět vytvořila jeden sumární výkaz za všechny sobě podřízené složky, až se nakonec výsledný sumární výkaz dostal na ministerstvo či jiný řídicí orgán. A teprve potom byly údaje poskytnuty statistickému úřadu, který tak vůbec neměl k dispozici individuální data, s jejichž pomocí by mohl informace zpracovávat z různých hledisek. Ve druhé polovině 50. let se požadavky na statistiky

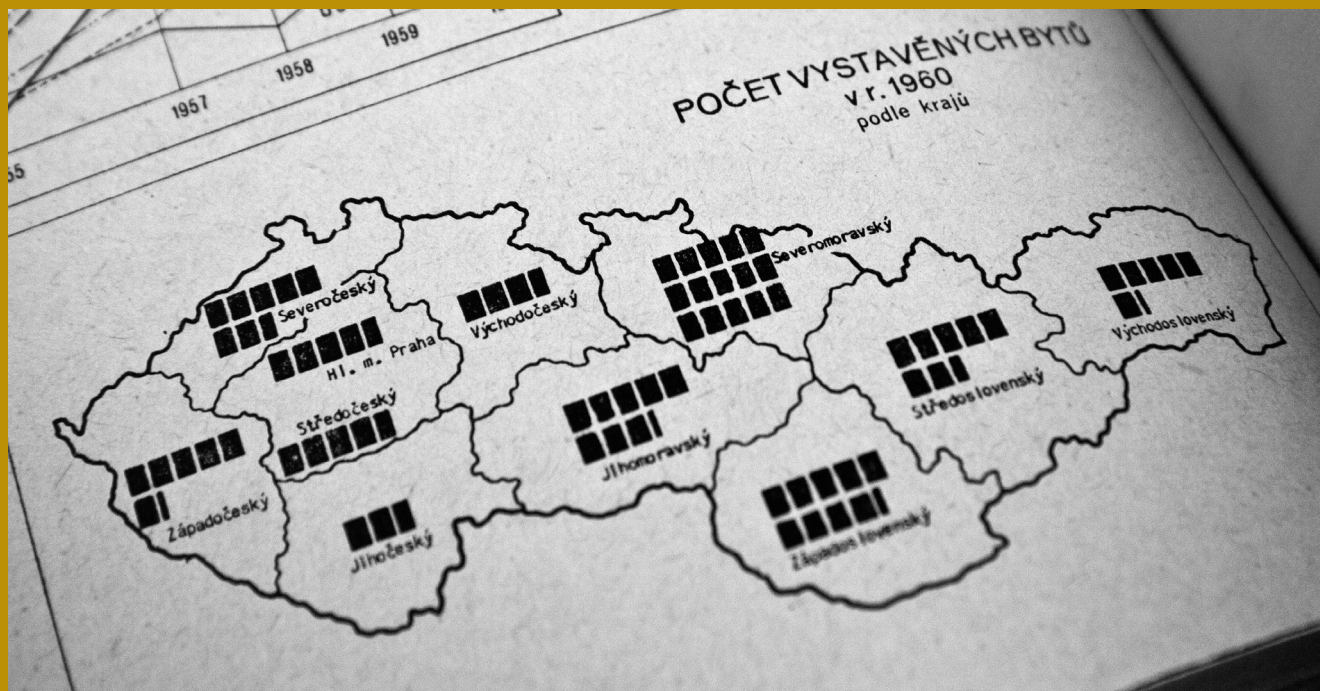
změnily a začaly být opět požadovány rozbory a analýzy. To umožnilo přechod od systému postupné sumarizace zpět k centrálnímu sběru a zpracování statistických dat.

V polovině roku 1961 nastala v oblasti statistiky významná organizační změna a Státní úřad statistický byl spojen s tehdejšími ministerstvem státní kontroly a vznikl tak Ústřední úřad státní kontroly a statistiky (ÚÚSKS). Na jaře roku 1963 byla zvolena Ústřední komise lidové kontroly a statistiky (ÚKLKS). Brzy se ukázalo, že se jednalo o spojení dvou institucí, které měly málo společného. Statistika ztrácela důvěru zpravodaj-

ských jednotek, které se při plnění své zpravodajské povinnosti zároveň obávaly kontrolního zásahu. Zákonnými opatřeními z 12. ledna 1967 byly kontrola a statistika opět rozděleny a byl vytvořen Státní statistický úřad (SSÚ).

Od 1. ledna 1969 se unitární Československá socialistická republika stala federací. To se odrazilo i v uspořádání ústředních orgánů státní statistiky. Vznikl Federální statistický úřad (FSÚ), Český statistický úřad (ČSÚ) a Slovenský statistický úřad (SŠÚ). Úkolem FSÚ bylo zejména zabezpečovat jednotnost soustavy statistických informací v celém státě, meto-

diku a systém statistického zjišťování. Úkolem republikových úřadů byl vlastní výkon statistické činnosti, tj. sběr a zpracování informací, a poskytování potřebných informací pro FSÚ a všechny řídicí stupně na republikové úrovni. Vzniklé republikové úřady zajišťovaly řízení a rozvoj regionálních statistických orgánů – krajských správ a jejich okresních oddělení, které kopírovaly administrativní uspořádání státu. Uspořádání federálního a republikových statistických úřadů zůstalo stejné až do zániku federace 31. prosince 1992.

ÚSTŘEDNÍ PLÁNOVACÍ KOMISE

Po 2. světové válce nebyla Statistická rada státní obnovena. Její funkci převzala v roce 1948 Ústřední plánovací komise, jejíž členové byli hospodářští odborníci jmenovaní vládou. Nepředstavovala tedy takové reprezentativní složení a ani nemohla plnit úkoly Rady v rozsahu předchozího období.

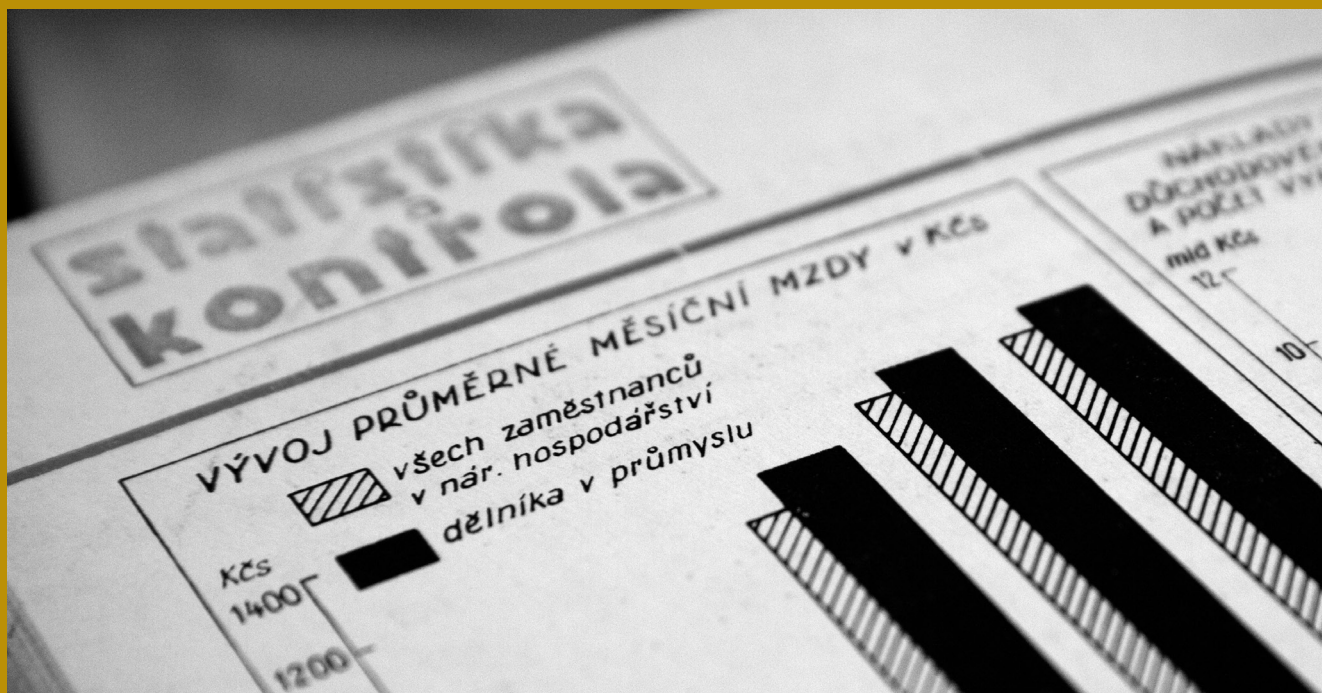
V roce 1951 byla jako poradní orgán SÚS zřízena tzv.

vědecko-metodologická rada, jejímž úkolem bylo projednávat metodologické otázky z oboru statistiky, posuzovat plány a směrnice nejdůležitějších statistických prací a podávat vyjádření předsedovi úřadu. Státní statistická rada, coby poradní orgán předsedy Státního úřadu statistického, vznikla v roce 1968. Protože Rada byla pouze poradním orgánem, nebyla

její usnesení pro úřad závazná. Po federalizaci, k níž došlo na začátku roku 1969, působila Rada jak ve Federálním statistickém úřadě, tak i v úřadech republikových. První zasedání České statistické rady se konalo v roce 1973.

POVÁLEČNÉ STATISTICKÉ ROČENKY

Na začátku roku 1948 vyšla statistická příručka, která veřejnost informovala o základních výsledcích statistických šetření v letech 1946–1947. První poválečná statistická ročenka vyšla až na konci roku 1948 a další ročenky vycházely až od roku 1957.

VÝBĚROVÉ ŠETŘENÍ MIKROCENZUS

V roce 1957 bylo poprvé provedeno výběrové šetření o příjmech domácností Mikrocenzus. Usnesení vlády z počátku roku 1972 uložilo orgánům státní statistiky provádět mikrocenzus jednou za tři roky. Poslední mikrocenzus se konal v roce 2003, přičemž periodicita posledních šetření již nebyla ani tříletá ani pravidelná.

INDIVIDUÁLNÍ ÚDAJE OCHRÁNĚNY

Podle zákona č. 21/1971 Sb., o jednotné soustavě sociálně-ekonomických informací, byla zajištěna ochrana individuálních údajů. „Údaje ze statistických zjišťování týkající se jednotlivých osob nesmějí být bez jejich souhlasu zveřejňovány, ani komukoli sdělovány a nesmí jich být použito pro jiné než statistické účely“.

JEDNOTNÝ ČÍSELNÍK OBCÍ

V roce 1972 vydal FSÚ Jednotný číselník obcí v ČSSR (geografickou klasifikaci obcí). Obsahoval všechna sídla v ČSSR a jejich číselné označení.

HISTORICKÁ STATISTICKÁ ROČENKA

V roce 1985 vydal statistický úřad Historickou statistickou ročenku ČSSR. Takto koncipovanou ročenku vydávalo v té době pouze několik statistických úřadů na světě, např. USA, Francie, Kanada a SSSR.

FÁZE TRANSFORMACE (1989–1992)

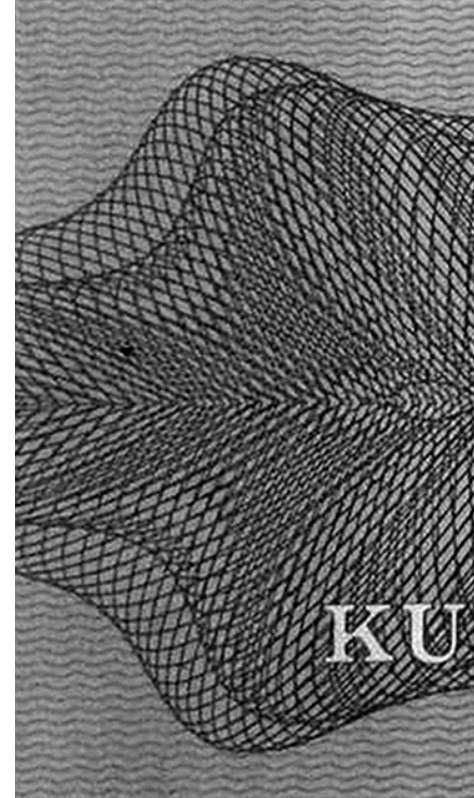
Společenské změny v roce 1989 obnovily předpoklady pro budování objektivní, nestranné a apolitické státní statistické služby.

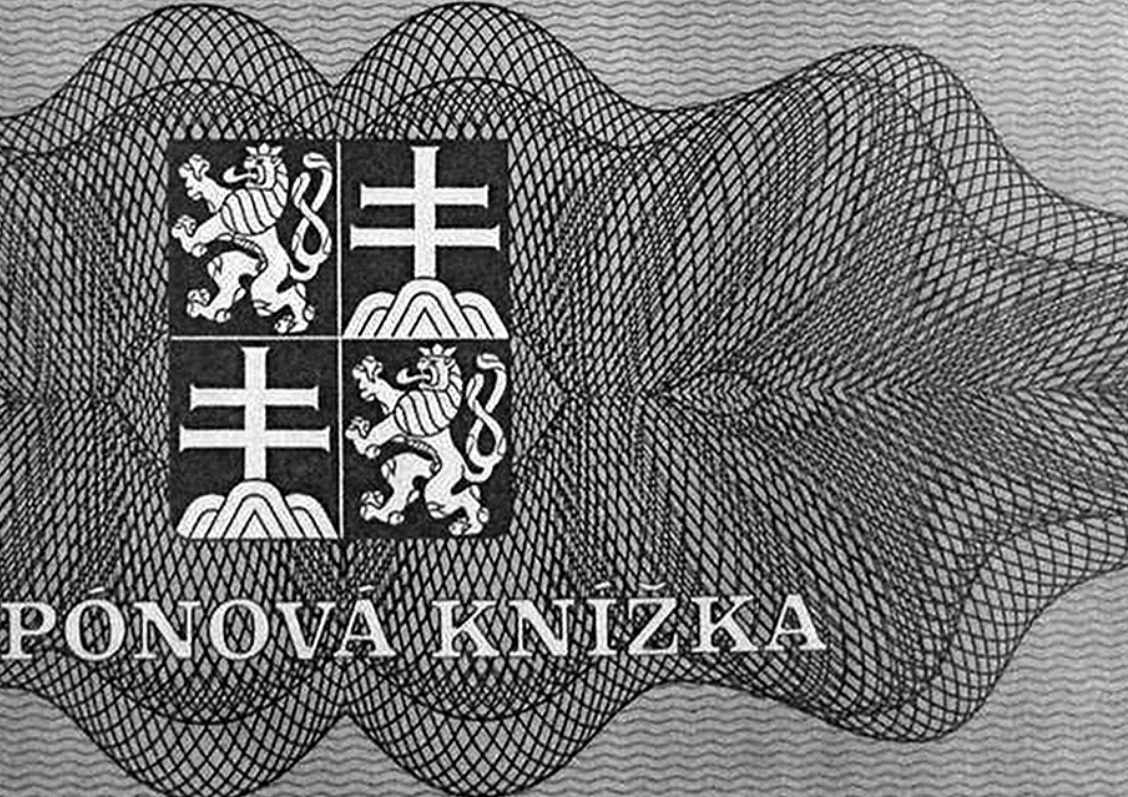
Statistický úřad musel reagovat na nové požadavky a nároky, které souvisely s přechodem k demokratické společnosti a na tržně orientované hospodářství. Takovou změnou byla např. liberalizace cenových hladin, rozpad obchodního systému Rady vzá-

jemné hospodářské pomoci (RVHP) i Rady samotné. Další velkou změnou byla změna vlastnických struktur spojená s privatizací a větší orientace na trhy západní Evropy a na země s tržní ekonomikou. Statisticy museli znovu vybudovat důvěru ve statistická data, naučit veřejnost využívat statistické údaje ke svým rozhodováním a v neposlední řadě získat respondenty ochotné ke spolupráci.

Učit se museli i sami statistici, neboť v souvislosti s otevřením ekonomiky a s rozšířením zahraničních kontaktů bylo nutné začít používat standardizované postupy obvyklé v ostatních zemích s tržní ekonomikou. Na vznikající jevy reagovala státní statistická služba novými ukazateli a šetřeními. V roce 1992 vstoupil v platnost nový zákon o státní statistické službě. Zákon vymezil orgány, které se staly její součástí, a stanovil

jejich poslání a povinnosti. Zákon upravuje i ochranu individuálních údajů.

ZÁKLADNÍ PRINCIPY OFICIÁLNÍ STATISTIKY

„Oficiální statistika představuje nezbytný prvek v informačním systému demokratické společnosti tím, že vládě, národnímu hospodářství i veřejnosti poskytuje údaje o hospodářské, demografické a společenské situaci a o životním prostředí.

Oficiální statistické orgány musí proto sestavovat a zveřejňovat statistiku na nezávislé bázi, splňující požadavky na praktické využití, aby tak dostály své povin-

nosti vůči občanům, kteří mají nárok na veřejné informace.“

Základní principy oficiální statistiky v oblasti Evropské hospodářské komise, přijaté během 47. zasedání EHK OSN v Ženevě dne 15. dubna 1992.

KUPÓNOVÁ PRIVATIZACE

První vlny kupónové privatizace se zúčastnilo téměř 6 milionů československých občanů a přes 260 privatizačních fondů. Do druhé vlny se pak zapojilo přes 6 milionů občanů a 353 fondů.

Formou kupónové privatizace bylo privatizováno v letech 1992–1994 celkem 1 664 státních podniků a rozdáno 359,5 milionů akcií.

ČSÚ PO VZNIKU ČR (1993–2004)

Na začátku roku 1993 došlo k rozdělení Československé federativní republiky na dva samostatné státy.

Český statistický úřad převzal od zaniklého Federálního statistického úřadu všechny kompetence státního statistického úřadu. Se vznikem samostatné České republiky se statistika vyrovnávala postupně a na úplnou adaptaci potřebovala čas. Jedním z hlavních problémů, před nímž stála statistická služba, bylo nové vymezení pojmu české národní ekonomiky. Organizačně bylo nutné posílit stávající a vybudovat chybějící oborové statistiky. Jednalo se především o statistiky

zaměstnanosti, nezaměstnanosti, vědy a výzkumu, informatiky a sociální statistiky. Bylo zapotřebí přejít na celní statistiku zahraničního obchodu. Z mnohých vyčerpávajících šetření se stala výběrová zjišťování. Statisticy začali používat téměř výhradně mezinárodně platné klasifikace a metodologii, změnila se hierarchie zpracování výkazů i systém zveřejňování informací. Na počátku 90. let byl liberalizován cenový systém, který zasahoval celou oblast spotřebitelských a výrobních cen. Statisticy zveřejnili první data o zaměstnanosti na základě Výběrového šetření pracovních sil. V následujících letech se začaly užívat nové klasifikační

standardy v produkčních statistikách. Největší úsilí si vyžádalo vytvoření soustavy národních účtů. Významným krokem k nezávislosti úřadu se stalo zavedení následujícího pravidla: všichni uživatelé dostanou informace nejen ve stanovený den, ale i ve stejný předem stanovený okamžik. Úkoly a postavení ČSÚ, stejně jako zásady a úkoly fungování státní statistické služby v ČR byly upraveny zákonem č. 89/1995 Sb., o státní statistické službě. Zákon umožnil stanovit tzv. zpravodajskou povinnost každé právnické a fyzické osobě i kterémukoli státnímu orgánu. Ochrana individuálních údajů se rozšířila

i na právnické osoby. Byl zaveden přísný režim slibu mlčenlivosti o individuálních údajích pro všechny osoby, které s těmito informacemi přicházejí do styku. V roce 1998 začala v rámci přístupových rozhovorů s orgány EU jednání o kapitole Statistika, která byla formálně uzavřena v roce 1999. Některé důležité harmonizační úkoly byly z kapacitních a rozpočtových důvodů rozloženy do následujících tří let. V návaznosti na tyto změny bylo třeba pozměnit organizaci státního statistického systému, klasifikace i registry. Jednou z nových klasifikací byla např. Klasifikace územních jednotek CZ-NUTS.

POVODNĚ V ROCE 2002 A NOVÁ BUDOVA ÚŘADU

V srpnu 2002 zasáhla budovu ČSÚ, v níž sídlily ústředí a krajské reprezentace pro hl. m. Prahu a Středočeský kraj, povodeň. Budova ČSÚ v Praze-Karlíně byla zničena. Jednotlivé útvary působily na deseti různých pracovištích po celé Praze, v Říčanech a v Benešově. Navzdory provizorním podmínkám začaly okamžitě fungovat webové stránky úřadu. ČSÚ pokračoval ve vydávání a zveřejňování všech důležitých statistických informací, jako je čtvrtletní odhad HDP, míra inflace, informace o vývoji průmyslu, stavebnictví, obchodu aj. Podařilo se zachránit či zrekonstruovat prakticky všechny údaje

v databázích. Úřad úspěšně zpracoval i výsledky voleb, které se konaly na podzim roku 2002. Určité zpoždění nastalo pouze u publikování komplexních informací ze Sčítání lidu, domů a bytů 2001, které se z původně plánovaného termínu září 2002 posunulo na květen 2003. S výjimkou státní statistické knihovny se obnovily všechny služby poskytované informačním servisem.

Na začátku roku 2004 převzalo vedení ČSÚ novou budovu v Praze 10 – Strašnicích. Kromě republikové centrály zde sídlí i pražská a středočeská pobočka. Není bez zajímavosti, že vzhledem k nevyhovujícím

stavebnímu stavu objektu sídla ČSÚ v Praze-Karlíně, umístěného v záplavové zóně, rozhodla vláda ČR na žádost vedení úřadu již dne 27. února 2002, tedy půl roku před ničivou povodní, o stavbě nové budovy úřadu v lokalitě Praha-Strašnice.

METODICKÉ AUDITY

Na doporučení České statistické rady byl od poloviny roku 2003 zaveden systém metodických auditů činnosti ČSÚ. Smyslem metodických auditů je v jednotlivých segmentech statistiky ověřit, zda a do jaké míry jsou dodržovány mezinárodní metodické standardy a „nejlepší praxe“. Audity provádějí auditorské skupiny s převahou akademických externích odborníků na příslušný segment statistiky. Z hodnocení implementace Kodexu evropské statistiky na jaře 2008 vyplynulo, že Česká republika je jedním z mála členských států EU, který má fungující systém metodických auditů.

ČSÚ PO VSTUPU ČR DO EVROPSKÉ UNIE

Dne 1. května 2004 se stala Česká republika členským státem Evropské unie. Pro české statistiky to znamenalo plné začlenění do Evropského statistického systému. Prostřednictvím Výboru pro statistické programy (SPC) a dalších výborů a pracovních orgánů tak získali vliv i spoluodpovědnost za projednávání právních norem v oblasti statistiky Evropské unie od přípravné fáze po konečné schválení.

Členství v EU znamenalo zvýšení četnosti mezinárodních kontaktů. Pracovní

níci ČSÚ se zapojili také do evropských statistických projektů a systému poskytování technické pomoci do zahraničí.

K trvalým prioritám patřila modernizace, zvýšení efektivit a výkonnosti úřadu, zvyšování nároků na kvalitu dat i kvalitu řízení, stejně jako rostoucí nároky na včasnost, přesnost a dostupnost při současném snižování zátěže respondentů. Proto úřad v roce 2001 přistoupil (jako jedna z prvních nevýrobních institucí v ČR) k zavedení a aplikaci metod TQM (Total Quality

Management), které shrnují řadu činností, vedoucích ke zvýšení kvality práce. Díky těmto aktivitám získal ČSÚ několik ocenění i řadu pozitivních ohlasů od veřejnosti. Přínosný byl zejména nákladový controlling i metody hodnocení výkonnosti odborů a oddělení použité při personálních auditech. V květnu 2005 publikovala Evropská komise Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě o nezávislosti, bezúhonnosti a odpovědnosti vnitrostátních statistických úřadů a statistického úřadu Společenství.

Jeho součástí byl i Kodex evropské statistiky (CoP). Jeho cílem je zvýšit důvěru ve statistické úřady v rámci EU a kvalitu jimi vytvářených statistik.

Právní předpisy EU v oblasti statistiky stanoví mimo jiné rozsah a kvalitu dat, formát předávání či termíny předání dat, která jsou z jednotlivých zemí předávána Eurostatu. Způsob získání údajů a použité metody jsou až na výjimky v působnosti členských zemí a vyplývají z konkrétních národních podmínek.

PŘEDSEDNICTVÍ V PRACOVNÍ SKUPINĚ RADY PRO STATISTIKU

V prvním pololetí 2009 Česká republika poprvé předsedala Radě Evropské unie. Do tohoto úkolu se zapojil i Český statistický úřad, který plnil předsednickou roli v Pracovní skupině Rady pro statistiku. Tato činnost spočívala nejen v přípravě a řízení jejích jednání, ale také ve spolupráci s Evropskou komisí (zastupovanou Eurostatem), Evropským parlamentem, Evropskou centrální bankou, Generálním sekretariátem Rady EU, Stá-

lým zastoupením ČR v Bruselu a členskými zeměmi EU na hledání kompromisů při projednávání návrhů evropských právních předpisů. Za předsednictví ČR se v oblasti statistiky diskutovalo o sedmi návrzích právních předpisů, z nichž klíčovými byly nařízení o statistice pesticidů a novela nařízení o shromažďování statistických informací Evropskou centrální bankou. V době českého předsednictví (v březnu 2009) bylo také publikováno a uvedeno

v platnost nařízení o evropské statistice, které se opírá o pojetí Evropského statistického systému jako partnerství tvořeného Eurostatem a národními statistickými úřady a dalšími vnitrostátními orgány, jež produkují evropskou statistiku. Výbor pro evropský statistický systém, který nahradil Výbor pro statistické programy, poskytuje Evropskému statistickému systému odborné vedení pro vývoj, vypracovávání a šíření evropské sta-

tistiky. Nařízení definuje obsah pojmu „evropská statistika“, zásady, kterými se řídí (profesionální nezávislost, nestrannost, objektivita, spolehlivost, statistická důvěrnost a efektivita nákladů), stejně jako obsah pojmu statistická kvalita. Řeší také otázku předávání statistických dat a jejich důvěrnosti.

STRUKTURA ÚŘADU NENÍ NEMĚNNÁ

Na konci roku 2006 došlo k významné reorganizaci vnitřní struktury úřadu. Hlavním cílem bylo vytvořit širší prostor tvorbě samotné statistiky a oddělit ji od obslužných činností. Záměrem bylo tyto podpůrné činnosti centralizovat a racionalizovat. S tím souviselo i nové postavení pracovišť ČSÚ v krajích.

Výsledkem personálního auditu, který byl proveden v roce 2008, byla výrazná redukce počtu pracovních míst rozvržená do dvou let. Pracovní poměr z důvodu nadbytečnosti ukončilo do konce roku téměř 300 zaměstnanců, kterým bylo jejich pracovní místo zrušeno k 31. 12. 2008.

Před závěrem roku 2009 byla spuštěna druhá etapa redukce pracovních míst, ve které bylo zrušeno dalších 44 pracovních míst. Na konci roku 2009 tak měl úřad 1 638 zaměstnanců.

Finanční restrikce vedly i k optimalizaci počtu řídicích stupňů a organizačních útvarů. Nově přijatá organizační opatření byla přínosná nejen ve snížení počtu řídicích úrovní a počtu vedoucích zaměstnanců, ale zejména ve zjednodušení řídicích procesů a ve zvýšení významu pracovních týmů a komisí pro plnění cílů ČSÚ.

Další etapa organizačních změn v novodobé historii úřadu se odehrála mezi lety 2010–2011 a navazovala na restriktivní rozpočtovou politiku vlády v souvislosti s globální ekonomickou krizí. Jejím výsledkem byla redukce více než 130 pracovních míst, slučování řady organizačních útvarů a s tím spojené snížení počtu vedoucích pozic. V posledních několika letech se počet pracovníků úřadu stabilizoval a pohybuje se na úrovni 1 380 zaměstnanců.

SNIŽOVÁNÍ ADMINISTRATIVNÍ ZÁTĚŽE

Snižování administrativní zátěže respondentů a širší využití administrativních zdrojů dat jsou dlouhodobým projektem ČSÚ. Na přelomu tisíciletí ob-sahoval program statistických zjišťování 298 položek, v roce 2014 jich bylo již jen 181, z toho bylo 108 zjišťování v gesci ČSÚ a zbylých 73 připadalo na resortní zjišťování. To vedlo k úsporám v řádu několika set milionů korun jak na straně zpravodajských jednotek, tak na straně státního rozpočtu.

Další významná redukce administrativní zátěže souvisela s přechodem od plošných šetření k výběrovým, založeným na nejmódnějších metodách statistických odhadů a dopočtů. Méně pozitivním důsledkem omezení souborů oslovovaných respondentů je nemožnost publikovat údaje za nižší územní celky.

Další cesty ke zvýšení efektivity státní statistické služby však reálně přesahují interní možnosti úřadu a vyžadují širší spolupráci mezi resorty. Mezi ně patří např. odstranění duplicit ve sběru dat napříč ministerstvy, převedení k tomu vhodných statistických zjišťování resortů do přímé působnosti ČSÚ či aktivnější spolupráce v oblasti využití administrativních zdrojů dat.

Kromě pravidelných šetření, která se konají alespoň jednou ročně, existují i šetření, které se opakují s delší periodicitou. Bezesporu nejznámějším takovým šetřením je jednou za deset let sčítání lidu. Jiným je např. Agrocensus (celoplošné zemědělské sčítání) nebo šetření Energo (výběrové šetření o spotřebě paliv a energií v domácnostech).

REDESIGN STATISTICKÉHO INFORMAČNÍHO SYSTÉMU

ČSÚ dlouhodobě usiluje o změny statistického informačního systému (SIS), které podpoří snižování administrativní zátěže respondentů. Současně však nesmí být ohrožena kvalita a dostupnost statistických informací. SIS je složen z nástrojů a metodik, které jsou využívány při sběru dat a tvorbě statistických informací. Změny statistického informačního systému se nutně dotýkají celého produkčního procesu tvorby statistických informací. Ten začíná sběrem dat od respondentů, přenosem dat ze zdrojů jiných ústředních orgánů státní správy

a pokračuje jejich kontrolou a zpracováním. Na základě zpracování dat vznikají statistické informace a celý proces končí jejich prezentováním. Přípravné práce na projektu byly zahájeny v roce 2005, a to podrobnou analýzou stavu a potřeb statistického systému. Hlavním účelem projektu, který s finanční podporou EU začal v roce 2013, bylo zefektivnění celého systému práce s daty. Ke změnám došlo již při distribuci statistických výkazů, novinkou se stala možnost snadnějšího vyplňování elektronických výkazů. Respondenti získali možnost vypl-

nit výkaz přímo na webu ČSÚ nebo nově i pomocí zasílaných vyplnitelných pdf formulářů. Zvýšila se dostupnost statistických informací a nabídka uživatelských výstupů „na míru“. S prvními výstupy projektu se veřejnost seznámila v lednu 2013, kdy bylo poprvé zasíláno souhrnné oznámení o zpravodajské povinnosti. V téže době byly rozesílány vyplnitelné pdf výkazy do datových schránek, případně na e-mail. Současně byly tyto výkazy zpřístupněny respondentům na webových stránkách www.vykazy.cz.

Součástí projektu bylo i zlepšení služeb pro uživatele statistických informací, zejména zlepšení kvality a rozsahu nabízených informací prostřednictvím veřejné databáze. Přímým propojením veřejné databáze s centrálním datovým úložištěm je zabezpečena automatická aktualizace informací na webu ČSÚ. Rozsáhlý projekt, který je vyvrcholením několikaleté snahy ČSÚ o snížení administrativní zátěže respondentů, se v takovém rozsahu patrně nebude v nejbližších letech opakovat.

ČSÚ V REGIONECH

Krajské správy ČSÚ byly obnoveny na počátku roku 2012, když byla statistická pracoviště v příslušném kraji spojena do jednoho organizačního celku.

Pro každou byl jmenován zodpovědný vedoucí pracovník – ředitel krajské správy. Do jeho kompetencí patří zastupování zájmů ČSÚ na daném území, jednání a spolupráce s představiteli státní správy a samosprávy a s dalšími institucemi v kraji. Každý ředitel má i řadu zodpovědností v oblasti hospodaření a personalistiky, které ve spojení např. s centralizovaným nákupem

či odborně-metodickým řízením z ústředí vytvářejí dobré podmínky pro efektivní výkon státní statistické služby v regionech. Již po půl roce existence krajských správ došlo k poklesu provozních výdajů, a to jak díky centrálně řízeným aktivitám, tak i podnětům jednotlivých krajských ředitelů. V polovině roku 2012 došly webové stránky všech krajů nový jednotný vzhled, který zjednodušil přístup k informacím. Kromě statistických dat se na krajských internetových stránkách zveřejňují také informace o další činnosti krajského pracoviště – např. o sběru dat formou statistického výkaznictví nebo šetření

v domácnostech prostřednictvím tazatelů. Každý 95. kalendářní den po skončení příslušného čtvrtletí vycházejí krajské statistické bulletiny. Obsahují v přehledných tabulkách nejnovější data, která jsou v té chvíli dostupná za území kraje, případně okresů. V bulletinech za 1. čtvrtletí se navíc zveřejňují dostupné údaje v členění podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Pracovníci krajských informačních služeb vybírají aktuální témata, která zpracovávají do analytických publikací. V případě potřeby doplňují data ČSÚ o informace z jiných

zdrojů. Kromě rozsáhlejších analýz publikují všechna krajská pracoviště krátké monotematické analýzy, v nichž stručně hodnotí vývoj obyvatelstva, zaměstnanost a mzdy, nezaměstnanost, cestovní ruch atd. V některých krajích vycházejí ještě další publikace (např. Statistický průvodce obcemi kraje) a materiály (tematicky zaměřené letáčky s tabulkami, grafy a kartogramy, např. z oblastí inflace, výběrového šetření pracovních sil, statistiky rodinných účtů, zemědělské statistiky, cestovního ruchu apod.). Řadu těchto materiálů využívá ČSÚ ke své propagaci a prezentaci.

KRAJSKÉ SPRÁVY KDYSI A DNES

Víte, že krajské správy měly i jiná označení? Stejně jako se v průběhu času měnily názvy sekcí, odborů a oddělení, měnily se i názvy krajských pracovišť. V názvu se tak vystřídala slova jako správa, reprezentace či divize.

KONEC OKRESNÍCH ODDĚLENÍ ČSÚ

Do roku 2002 měl ČSÚ v organizační struktuře také zastoupení v okresech ČR. Okresní pracoviště vznikla v roce 1967. Poskytovala hlubší regionální informace a zabezpečovala vysokou kvalitu prováděných statistických zjišťování. Po zrušení okresních úřadů při reorganizaci státní správy, byla v roce 2002 ukončena i činnost Okresních oddělení ČSÚ a jejich úkoly přešly do kompetence krajských pracovišť.

KRAJSKÉ STATISTICKÉ ROČENKY

Krajské statistické ročenky, které obsahují vedle údajů předchozího roku také data v časových řadách, vycházejí již padesát let. Jejich podoba se postupně měnila. Od roku 2010 ročenky vychází ve dvou verzích: tištěné a elektronické. Tištěná obsahuje pouze data o příslušném kraji a jeho územních celcích, elektronická (CD) navíc mezikrajská srovnání a vybrané údaje za celou ČR. Vždy koncem roku jsou ročenky zveřejňovány na internetu k bezplatnému využití.

OCENĚNÍ ČSÚ

2007

Podle výsledků průzkumu společnosti Westminster byl v roce 2007 ČSÚ nejlépe komunikující státní institucí s veřejností a médií. Dotyčná společnost to konstatovala na základě celorepublikového průzkumu mezi 365 úřady a institucemi v ČR. Hodnotila se jak úroveň komunikace úřadů státní správy a samosprávy s občany, tak i se sdělovacími prostředky.

2007

Český statistický úřad byl v rámci soutěže Českých 100 nejlepších zařízení mezi pět nezávislých opor demokratického státu. V této oborové kategorii se umístil spolu s Českou národní bankou, Českou televizí, Nejvyšším soudem ČR a Úřadem na ochranu hospodářské soutěže.

2009

V roce 2009 byl ČSÚ nevládní a neziskovou organizací Sdružení pro oceňování kvality vyhlášen vítězem Národní ceny kvality České republiky v kategorii Veřejný sektor. Stejně ocenění získal i ve třech předchozích letech.

2011

V rámci Sčítání lidu, domů a bytů 2011 zadal Český statistický úřad informační kampaň Jak dobře se počítala naše budoucnost při SLDB. V listopadu 2011 byla tato kampaň oceněna 3. místem v soutěži o nejefektivnější reklamu v kategorii Sociální, ekologický a kulturní marketing.

2012

Projekt Systém základních registrů se v roce 2012 stal vítězem soutěže IT projekt roku. Spolu s ČSÚ toto ocenění získali i další uživatelé: Český úřad zeměměřičský a katastrální, Ministerstvo vnitra ČR – Správa základních registrů a Úřad pro ochranu osobních údajů.

2014

Projekt ČSÚ Otevřená data získal v anketě Křišťálová lupa 2014 třetí místo v kategorii Veřejně prospěšná služba.

2014

Časopis Statistika&My, který ČSÚ vydává od ledna 2011, získal ve své čtyřleté historii již řadu ocenění. V únoru 2014 zvítězil v prvním ročníku soutěže Fénix Content Marketing v kategorii Časopisy státní správy, veřejného a neziskového sektoru. V témže roce získal v tradiční soutěži PR Klubu

Zlatý středník v kategorii nejlepších B2C firemních časopisů a novin ocenění Top Rated. V předchozím roce v téže soutěži, ale v kategorii Nejlepší časopis státní, veřejné a neziskové sféry, se časopis Statistika&My umístil na třetím místě.